

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

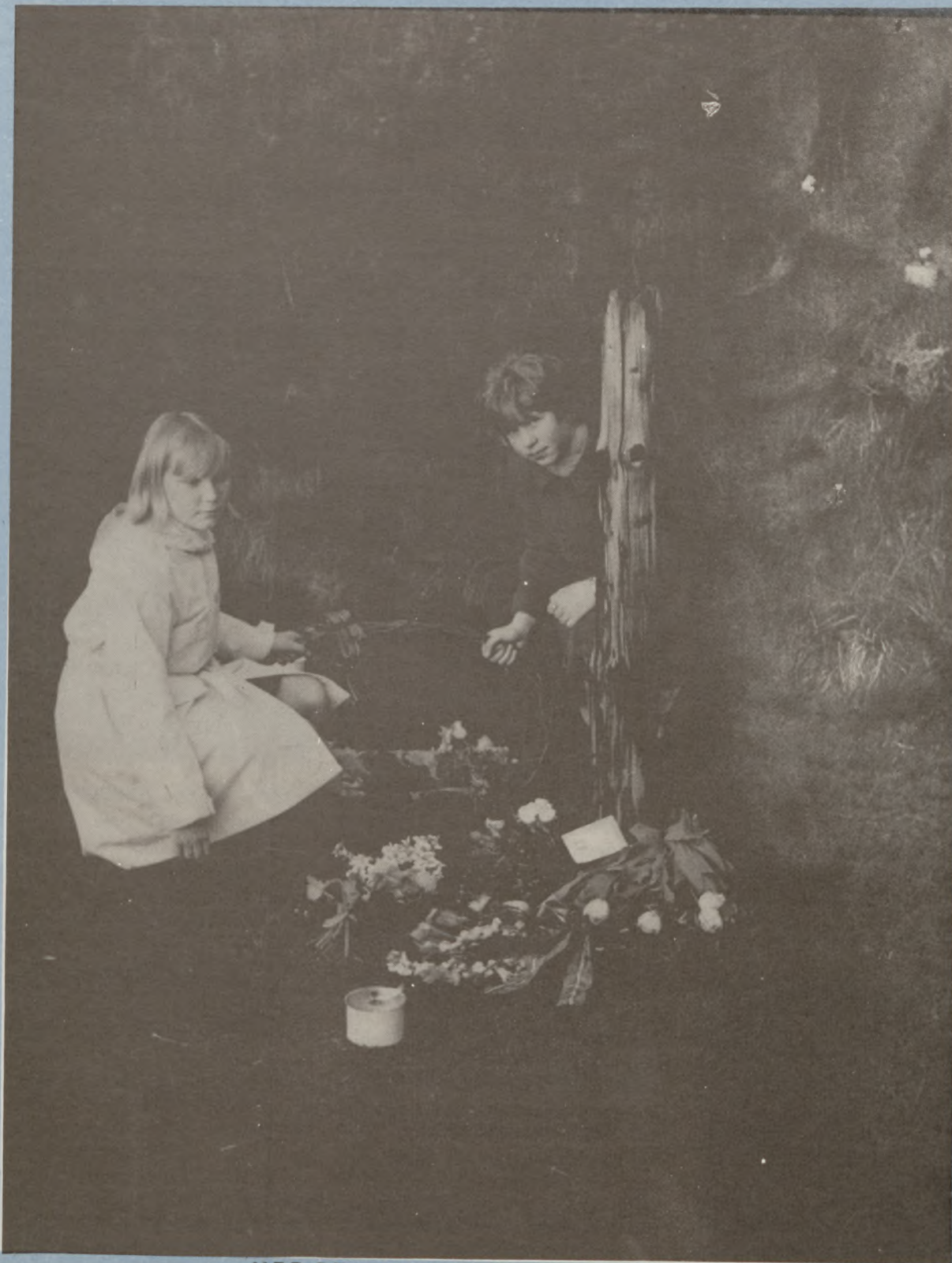
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VED PELETONERNE I RYVANGEN.

Der blev efter krigen fundet 198 døde frihedskæmpere i jorden ved ingeniørkasernen i Ryvangen. Mange af dem blev dog senere begravet på deres hjemegn efter ønske fra de pårørende. Den 29. august 1970 var det 25 år, siden ofrene fra Ryvangen blev jordsfæstet i Mindelunden.

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Stiftet 1945

PROTEKTOR: HDS. KGL. HØJHED PRINSESSE MARGARETHA

Henvendelser om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til formanden, konsul Kaj V. Dahl, 8700 Horsens.

Henvendelser ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til skoleinspektør Johs. Fosmark, Frederiksborgvej 109, 2400 København NV.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men i øvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bosiddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tillige med disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var blevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, advokat Kaj V. Dahl, Borgergade 23 B., 8700 Horsens

Næstformand: Generalmajor F. B. Larsen, Bruxelles, Belgien.

Kasserer Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, 1169 København K.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Frederiksborgvej 109, 2400 København NV. Skolen 10 54 21. Privat 10 41 28.

Politiasistent S. Julsgård Larsen, Boeslundevej 1, 2700 Brh.

Den øvrige bestyrelse består af:

Skrædermester Jacob Brandt,
Ørnevej 63, 2400 NV.

Afd.chef, civilingeniør Mogens Dyre,
Gilbækhus, 6430 Gildbro pr. Nord-
borg.

Overpostbud E. Holger Grome,
Tårnby Torv 24, 2770 Kastrup.

Bankfuldmægtig Olav Holst,
Bengtasvej 6, 2900 Hellerup.

Seminarirektor, cand. mag.
Paul Holt, Præstevangsvej 35,
8210 Aarhus V.

Direktør G. Jespersen, 7400 Herning

Oberst K. Kjeldsen, Rollosvej 3,
5200 Odense V.

Tandteknikermester Leo Kæraa,
Banegårdspladsen, 8000 Århus.

Arkitekt Ove Ch. Lembcke, Brødre-
gade 19², 8900 Randers

Aut. vand- og gasmester Johs. Loft,
de Mezasvej 18, 8000 Århus.

Førstelærer P. E. Mahler,
Fåborgvej - 5631 Ebberup.

Dr. Børge Næsted, 6772 Hviding st.

Kontorchef O. Olesen, Leonorasvej 8,
9000 Hasseris, Aalborg.

Landsretssagfører H. Rambusch,
Kongensgade 49, 6700 Esbjerg.

Sognepræst Poul Riis, Præstegården,
Herrestrædet, 4200 Slagelse.

Bladet PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kam-
meraternes Hjælpefond. Ud-
kommer med 11 numre årligt.

Ved bestilling af abonne-
ment benyttes girokonto
nr. 780.

Annoncer.

Ekspedition, abonnements- og
annonce-afdeling: Grenågade 14,
2100 København Ø. TRia 888
(kontortid 10-12, lørdag lukket).

Ved indbetaling for an-
noncer benyttes girokon-
to nr. 55538.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes lettest og hurtigst
ved henvendelse til udleverings-
postkontoret.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Sko-
leinspektør Johs. Fosmark.
(Medl. af Dansk Fagpressefor-
ening), Frederiksborgvej 109,
2400 København NV. Skolen:
10 54 21. Privat: 10 41 28.

TRYK:

H. W. Reklametryk
Svanevej 26¹, 2400 Kbh. NV
Tlf. Ægir 5102

INDHOLD:

Biblioteksbogen fra Plötzensee	143
Et dansk tilflugtssted ved Hamburg	149
Mindelunden - 25 år	151
De erhvervshæmmede	153
Til lykke	153
Dagbogsblade	159
Bøger	159-160

Næste nummer udkommer i

Oktober

BIBLIOTEKSBOGEN SOM MORDREGISTER

„Døden fra Plötzensee”

Af Hans Rütting

Artikelforfatteren, redaktør Hans Rütting, selv tidligere fange, – Plötzensee

Fængslet Plötzensee var et af Hitlers henrettelsessteder. Her døde de tyske oprørsgeneraler, mændene fra »Det røde Kapel«, tjekkiske, polske, franske modstandsfolk og hundreder af ukendte, jævne mænd og kvinder fra hele Europa, fremmedarbejdere såvel som gode tyske borgere, der havde forset sig mod de nazistiske love ved f.eks. at lytte til BBC, højlydt at tvivle på det tredje riges endelige sejr, at begå indbrud under luftangreb.

Der er skrevet en hel litteratur om frihedskæmperne, der blev hængt eller henrettet på anden måde i hine onde år. Først nu er der kommet en nekrolog over de anonyme døde, der indtil

da bare gik under et talbegreb uden navn og eftermæle, for hvem kender de millioner, der rådnede op i KZ-lejrene, blev gasset, skudt, -pint ihjel. Nok har der eksisteret mordlister, men nazisterne nåede at ødelægge en del af dem. Hvad der er reddet, gennemgås nu nøjagtigt af historikerne, og man vil næppe nogen sinde nå til bunds i dette uhyggelige materiale.

Et tilfælde har dog reddet navnelister på dem, der døde i Plötzensee, og en tidligere fange, nuværende forlægger af bladet »Der Neue Tag« i Weiden, Victor von Gostomski, har sammen med sin fætter Walter Loch, der er redaktør i det tyske forsvarsministerium, i mere end fem års tålmodigt forskningsarbejde skrevet hymnen til de navnløse helte, som Himmler ønskede glemt af historien. Bogen er lige udkommet i KYRIOS-forlag (Freising) og hedder »Der Tod von Plötzensee«.

Forfatterne har delt stoffet således, at Gostomski optegner sine minder fra fem års ophold i fængslet, mens historikeren Loch rekonstruerer de begivenheder, der står bag ved henrettelserne. Der fortælles om mennesker, som led døden i en tid, der for os forlængst er blevet historie, og i kamp for ideer, som i dag synes virkeliggjort, og dog sidder tvivlen i tidligere modstandsfolks hjerte, om de ville gentage deres indsats, dersom de på forhånd vidste, hvilke resultater deres kamp ville af føde, hvordan deres ideer ville blive trådt under fode, forvansket og forskersat.

I hvert fald: Himmlers ord fra en tale af 3. august 1944 til »syssellederne« i Posen, at statsfjendernes navne skal bandlyses og glemmes for evige tider,

er gjort til skamme. Sent, men ikke for sent læser vi nu en i sin usentimentale tørhed dobbelt gribende redegørelse for jævne, navngivne mænd og kvinder tyske og ikke tyske, der fandt en ynkelig og samtidig heroisk død under fald-øksen i Plötzensee.

Så er det gået i opfyldelse, hvad en af fangerne i en kassiber efterlod som sit åndelige testamente: »I, der overlever denne tid, glem ikke - tålmodigt bør I samle de faldnes vidnesbyrd. En skønne dag vil man tale om de navnløse helte.

Jeg ønsker, at man ved, at der ikke findes sådanne. At det var mennesker, som havde deres navn, deres ansigt, deres længsel og deres forhåbninger, at den sidste smerte derfor ikke var mindre end den første. Jeg ønsker, at man ikke glemmer dem, der har kæmpet trofast og standhaftigt, og som er faldet. Den menneskelige forpligtelse ender ikke med denne kamp, og at være menneske vil også fremover kræve et heltedigt hjerte«.

En dødsdøms sidste ord! Vi skammer os, vi blues, når vi tænker på, hvordan denne arv er blevet forvaltet. Vi spør-

Fængslet i Plötzensee

STRØMMENS HANDELSSELSKAB A/S Strømmen — Randers	STØT KAMMERATERNES HJÆLPEFONDI T. F. L. L.
	AXEL LE DOUS Algade 14 — Korsør
	VÆRN OM NATUREN! F. L. B.
	J. M. BIRKING & CO. Gummivarefabrik A/S Kirkebjerg Allé 31 — Vanløse
A/S VESTFYNS ELFORSYNING Assens	H. H. MOLTKE Thurebyholm Tureby
	LUNGHOLM GODS pr. Rødby
	LYNGBYGAARD Boeslunde
	STØT KAMMERATERNES HJÆLPEFONDI V. P. T. L.

Slagtehallen i Plötzenseefængslet med krogene i loftet, i hvilke de fleste af lederne af den tyske modstandsbevægelse blev hængt ved langsom kvælning. - Den er nu mindehal. Billedet er taget 20. juli 1959.

ger os selv: kan vi bestå over for de dodes dom?

Hvordan lykkedes det nu at redde navnelisten på de henrettede? Victor von Gostomski sad sammen med mig i Plötzensees fængselsbibliotek. Vi var medhjælpere, hvis opgave bestod i at forsyne fangerne med bøger - og, mærkeligt nok, var det tilladt at læse om aftenen efter endt arbejde. Dette skyldtes en god og kløgtig embedsmand, der i mere end tyve år havde været ansat i denne straffeanstalt. Det var sydslesvigeren overlærer Nissen fra Lyksborg, vor gode ven og beskytter, uden hvis hjælp hverken Victor eller jeg i dag havde været i live. Han trumfede igen, at der også under nazistystret blev givet tilladelse til en vis åndelig vejledning blandt fangerne - under påskud af, at de jo skulle skoles og omopdrages. Bibliotekets mest velholdte afdeling var dog - det tredje riges litteratur, som uheldigt nok blev ødelagt under et luftangreb. Bibliotekarerne (til dem horte også den tyske gesandt dr. Theodor Auer, dødsdømt, befriet af russerne og atter spærret inde af Ulbricht) sørgede for, at fangerne fik den »rigtige» læsning.

For at kunne føre kartotek over vore lånere, ca. tusinde fanger, fordelt over syv bygninger, havde vi en fortegnelse over dem, der blev indleveret, og dem, der forsvandt, enten fordi de flyttedes til andre tugthuse og KZ-lejre, fordi de blev løsladt, eller fordi de blev henrettet.

Næsten hver anden dag kom en vagtbetjent med en liste på dem, der skulle til skafottet, idet kan bemærkede: »Halshuggede læser ikke mere» - og den sætning gentoges næsten gang på gang med samme infernalske kynisme. Disse lister blev klæbet ind i en efterhånden ret omfangsrig bog. Den blev ført meget nøje fra 1. april 1942 indtil 31. marts 1943. Så kommer der afbrydelser, men enkelte lister er dog bevaret indtil krigens afslutning.

Vi blader bogen igennem. Den er stor og tyk som en gammeldags bibel. Af fangernes numre fremgår, at der i den nævnte tid overflyttedes 3.115 mennesker til Plötzensee. Der er noteret mere end 1.100 henrettelser. Man kan tegne en kurve måned for måned og vil konstatere, at der til visse tider er en stigende tendens, der, som Loch påviser, peger mod forøget aktivitet fra

Gestapos, og modstandernes side.

Walter Hammer, emigrant fra Danmark, som under besættelsen blev udleveret til tyskerne, senere arkivleder i Hamborg, har regnet ud, at der i 1943 og 1944 blev henrettet 11.448 mennesker i Tyskland, som alle var dømt efter de dengang gældende love - og der fandtes jo mange henrettelsessteder. De blev dømt af uretsdommere. Loch beklager, at disse dommere i modsætning til deres ofre den dag i dag nyder anonymitetens beskyttelse på få undtagelser nær.

Biblioteksbogen, der blev til dødebog og mordregister, førtes ret nøje - der stod datum, fangennummer, navn, til- eller afgang, cellens nummer, konfession, profession og så endelig: T.U., hvilket betyder dødsdømt, eller et kors: dødsdømt og henrettet. Det var altså de sidste, der ikke mere kunne læse og derfor fik dette beskedne, uhyggelige kors, som i dag kan give os oplysning om mænd og kvinder, der, tit ganske unge, sytten- eller attenårige, faldt på en slagmark, hvor ordet »frihed» havde samme vægt og patos som i dag i Tjekkosllovakiet.

Nationaliteten er kun nævnt ved 289 henrettede. Der er 175 tjekkere, allerede dengang de første i kamp mod diktatur, 59 tyske, 36 polakker, 10 franskmænd, 6 belgiere. Fra andre kilder kan Loch oplyse, at der i Plötzensee også døde en dansker og en svejtser. Der døde 531 katolikker, 189 protestanter, 31 jøder, 32 uden trosbekendelse, 4 konfessionsløse, 12, der »troede på Gud». Men konfessionslisten er ført unojagtigt, den er ikke altid udfyldt.

I dødebogen fandt Victor navnene på sin broder og to af sine svogre - hele familien, der hørte til det polske mindretal i Tyskland, skulle udryddes. Ud fra en konservativ, katolsk og polsk indstilling bekæmpede de nationalsocialismen. Der er en særliste på tjekiske undersætter med 247 navne, hvoraf 75 blev henrettet efter attentatet på Heydrich inden 1942. Også derefter står tjekkerne i første række.

Allerede dengang var vi klar over bogens historiske værdi. Vi overvejede mange gange, hvordan den kunne smugles ud. En lejlighed blev fundet, da

KØB OG SALG AF: VILLAER

L. LADEVIG

STATSAUT. EJENDOMSMÆGLER, MDE.

SDR. NYRUP - 4400 KALUNDBORG

TELEFON (03-508) RAKLEV 348

BY- OG LANDEJENDOMME

FORRETNINGER

SOMMERHUSE

GRUNDE

UDSTYKNINGER M.V.

Løkkens vækro

Hovedvej 11 - 5 km efter Løkken

Det ideelle sted for Deres firma-, foreningsudflugt eller kongresmøde.

Vi serverer lige hvad De ønsker: Varmt og koldt, smørrebrød eller kaffe med hjemmebag - alt til fornuftige priser - og De er velkommen til at indhente tilbud. Opdækning til ca. 200 kuverter.

Specialitet: Rubjerg Platten

Vi bor lige op til Vestkystens mest charmerende natur, kun få kilometer fra seværdigheder som: Rubjerg gl. kirke - Rubjerg fyr - Rubjerg knude og Børglum kloster. - Nyd den skønne natur og spis hos os. - Dansesal stilles gerne til rådighed for større selskaber.

Dansant hver torsdag fra kl. 20,00.

Hjertelig velkommen

Olav Storgaard

Tlf. (08-99 21 11) Vitrup 140

BADEHOTELLET
„KLITROSEN”

Nye ejere:

Hr. og Fru Svejsø

BLOKHUS

Skur nummer IV er henrettelsesstedet i Plötzensee-fængslet. Her henrettedes over 2000 tyske modstandsfolk enten ved hængning eller ved halshugning. Også mændene omkring 20 juli-opstanden fandt døden her.

Victor blev hentet til havearbejde ude hos den katolske pastor Buchholz, ligesom Nissen fangernes gode ven, som dog ikke måtte ane noget som helst om, hvad der nu skulle ske. Hvor let kunne nazisterne ellers beskyldte ham for at have maskepi med os.

Gostomski gemte bogen under sin jakke og gravede den ned i kolonihaven tæt ved fængslets ydermur. Da russerne kom, måtte præsten flytte, men kom dog senere tilbage til sit gamle hus - og man fandt dokumenterne uskadte i jorden. Dødebogen havde overlevet - og begyndte nu en rundrejse til Rhinen, Bajern, Danmark, Hamborg og Weiden!

Walter Loch har sat et kæmpearbejde ind for at identificere modstandskredse bag navnene i bogen. Der er f.eks. tilfældet »Hübner». Han hørte til mormonernes sekt. Allerede som 16-årig duplikerede han meddelelser fra Londons radio. Sytten år gammel blev han henrettet.

Der er gruppen Baum-Steinbrink, der satte ild på en udstilling »Sovjetparadis». Der er »Det røde Kapel». Elleve medlemmer, blandt dem en kvinde, Elisabeth Schumacher, døde i Plötzensee. Vi læser Konrad Blenkle og Eduard Zachert - og ser korset bag deres nav-

ne: to parlamentarikere, den ene kommunist, den anden socialdemokrat. Der er mange polakker - og nogle efterladte breve, som de gemte i bøger, vi gav dem, før deres sidste time var inde. En skriver til sin kæreste: En gang, Zocha, har jeg elsket dig, men det er længe siden. Jeg orker ingen følelser mere. Årelang hæftestraf har berøvet mig alt, årelang dyrisk sult har gjort mig til en kujon ... hjulet drejer sig stadig hurtigere. Jeg kan ikke standse det. Den skrækelige afgrund nærmer sig. Jeg venter på den, lænket og rådvild».

Så er der en række særlister over henrettelserne i sammenhæng med attentatet den 20. juli 1944, der går indtil den 2. februar 1945, hvor Delp, Popitz og Goerdeler døde. Senere, da bogen blev genfundet, tilføjedes en notits: Sidste henrettelse, kort før russernes ankomst i Berlin, skete den 9. april 1945: von Kleist». Som overbevist konservativ og prøjsisk officer sagde han til Freisler ved folkedomstolen: Javel, jeg har været højforrædder siden den 30. januar 1933, altid og med alle midler. Jeg har aldrig lagt skjul på min kamp mod Hitler og nationalsocialismen. Jeg anser denne kamp for en af Gud befalet lov. Gud alene vil være min dommer».

I retfærdighedens navn bør noteres disse modige ord af en prøjser, der stod på den rigtige side, selv om han var klar over, at Hitler var Prøjsens legitime barn - og netop denne skæbnesvangre tendens hos tyskerne til restauration i stedet for revolution har jo betydet modstandsbevægelsens fallit. Diktatur bekæmpes ikke med mødte ideer.

Ydermere må det anerkendes, at en mand fra Bonns forsvarsministerium, udgiver af »Schriftenreihe innere Führung», skriver dette mindeværk sammen med en tysk bladudgiver, der ganske åbent - i Tyskland af i dag - bekender sig til sit folk, de polsk talende kaschuber, et tidligere mindretal i Pommern.

Bogen kommer i rette tid. Den skulle fordeles gratis til alle, der hælder til NPD.

Victor von Gostomski/Walter Loch:
»Der Tod von Plötzensee».
(Kyrios Verlag: Freising).

Arkitekt P.A. Johansen, Gentofte
er død efter kortere tids sygeleje. Johansen var medlem af Kammeraternes Hjælpefonds bestyrelse lige fra starten. Han var overordentlig interesseret og trofast overfor arbejdet, og han har næppe forsømt eet eneste bestyrelsesmøde.

Som arkitekt ydede han sin indsats indenfor Gentofte kommunes byggeaktiviteter. Han efterlader sig hustru og to voksne døtre. Han blev 78 år.

Smedemester Sv. Eriksen & Sønner

Storegade 9

Aakirkeby - Telf. 03-974-8

RINGE EFTERSKOLE

Forstander
G. KJÆR

RINGE - FYN

**VÆRN OM
NATUREN!**

L. R. S.

DAGBLADET
Ringsted
Køge - Roskilde

Et dansk tilflugtssted ved Hamburg

Stift Rosenberg fik først betydning som dansk alderdomshjem, senere i hjælpearbejdet med fangeevakueringen.

Det danske alderdomshjem Stift Rosenberg med tilhørende 8 ha. stor park i Brønshøj, 25 km. øst for Hamburg er solgt for 2 millioner kroner.

Der er hermed sat punktum for en bemærkelsesværdig dansk humanitær indsats på tysk grund, ja, man har egentlig lov at tilføje, på gammelt dansk administrativt område, idet Börnsen ligger i det sydligste Holsten, kun få kilometer nord for Elben. Stift Rosenberg ligger i øvrigt midt imellem fyrst Bismarcks »Friedrichsruhe» og Adolf Hitlers Neuengamme... Stift Rosenborgs oprettelse skyldtes generalkonsul Marinus L. Ydes imponerende indsats.

Udtjente danskere fik et godt sted at være på deres gamle dage.

Der var efterhånden indrettet 100 værelser, og der var plads til 72 beboere.

Men udviklingen har medført, at der ikke længere er brug for et alderdomshjem dernede.

Inden vi kipper med flaget til ærefuld afsked, med Stift Rosenberg, bør dog nævnes institutionens betydning under anden verdenskrig.

Pakker oplagres

Museumsinspektør, cand.mag. Henning Henningsen, Helsingør, der er medlem af Stift Rosenborgs bestyrelse, opholdt sig under den anden verdenskrig i Hamburg. Han har i et skrift »Stift Rosenberg under krigen»

givet en levende skildring af den betydning, som institutionen fik både som tilflugtssted for udbombede danske i Hamburg og for arbejde med at organisere hjælp til danske og norske fanger i Neuengamme.

Dansk og svensk Røde Kors havde allerede i 1942 fået lov til at bringe pakker ned til danske og norske fanger. Tusindvis af pakker blev oplagret på Stift Rosenberg, indtil de kunne afleveres i koncentrationslejren. Røde Kors-officererne og deres ledsagere spiste og overnattede på Stift Rosenberg, som efterhånden blev central for Røde Kors-virksomheden i Nordtyskland.

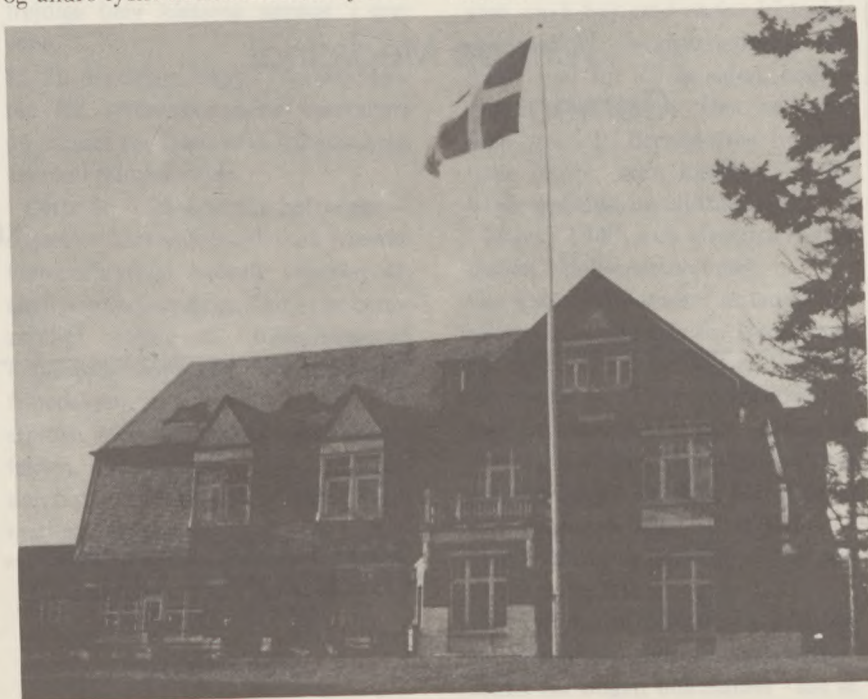
Tilholdssted for læger og sygeplejersker.

Da der fra dansk side lykkedes at formå tyskerne til at tillade overførsel af syge KZ-fanger fra Neuengamme og andre tyske koncentrationslejre til

Froslevlejren, blev Stift Rosenberg også centrum for denne virksomhed. En flok læger og sygeplejersker tog ophold her, og store depoter af medicinalvarer blev opmagasineret. De lykkelige fanger, der blev hjemtransporteret, fik her for første gang i lang tid rigtig og rigelig mad at spise. Ved mødet med dem og gennem deres fortællinger, skriver Henning Henningsen, fik man et rystende indtryk af og indblik i lejrene, hvor menneskeliv ikke var regnet for noget som helst.

De danske og norske fanger i Neuengamme fik i krigens sidste måneder hemmeligt besked om at søge op til Stift Rosenberg for at få hjælp, hvis det hele skulle bryde sammen. Der var både oplagret tøj og mad til mange, men heldigvis fik grev Bernadotte i krigens sidste dage ført igennem, at danske og norske fanger kunne føres til Sverige, så det gik ikke så galt, som man havde frygtet og ventet.

Stift Rosenberg virke vil stå som et vidnesbyrd om hjælpsomhed og menneskelighed i en tid og i et land, hvor der ikke var overflod af disse to egenskaber.

Stift Rosenborg's statelige hovedbygning –

humanitær institution af usædvanlig karakter

GYMNASTIKHØJSKOLEN VED VIBORG

indbyder til lederuddannelse i gymnastik,
håndbold, andre boldspil, atletik og
foreningsarbejde

gennem følgende kurser:

5 mdr. kursus: november-marts

3 mdr. kursus: maj-juli

1 mdr. grundkursus juli

1 mdr. suppleringskursus: august

8 dages suppleringskursus:

oktober (efterårsferien)

Flere korte kurser

Nærmere oplysninger tilsendes

Tlf. (06) 62 20 11

Arne Knudsen

Wintrop Medicinal
Compagni

Klosterrisvej 7

2100 Ø

**STØT KAMMERATERNES
HJÆLPEFOND'S ARBEJDE!**

Gesten

ET 25 ÅRS MINDE

Da 106 faldne fra frihedskampen blev jordfæstet i Mindelunden i Ryvangen

København. Den 29. august var det 25 år siden 106 faldne frihedskæmpere fra besættelsen blev begravet i Mindelunden i Ryvangen. Onsdag den 29. august 1945 — knap fire måneder efter befrielsen og på 10-årsdagen for den danske regerings endelige brud med besættelsesmagten — gik flagene på halv stang overalt i Danmark.

De 106 frihedskæmpere, hvis lig efter krigen blev fundet i jorden på henrettelsespladsen i Ryvangen, blev den dag ført i sørgetog gennem hovedstaden og stedt til hvile i Mindelunden ved en højtidelighed hvori deltog 50.000 mennesker med kong Christian X og dronning Alexandrine i spidsen.

Der blev efter krigen fundet 198 døde frihedskæmpere i jorden ved ingeniørkasernen i Ryvangen. Mange af dem blev dog senere begravet på deres hjemegn efter ønske fra de pårørende.

Den 29. august 1945 samledes på Christiansborg slots ridebane kisterne med 106 faldne. Hver kiste, svøbt i dannebrog, blev anbragt på en militær lastvogn. Hovedstadens kirkeklokker ringede, da det fire kilometer lange ligtog om formiddagen bevægede sig gennem byens gader. Forrest og til sidst kørte frihedskæmpere. Mellem hver militærbil kørte en personbil med pårørende. Titusinder af mennesker stod tavse langs ligtogets rute.

Fra kl. 12 var der to minutters stilhed over hele landet.

Først på eftermiddagen blev de faldne jordfæstet i Mindelunden, som biskop H. Fuglsang-Damgaard indviede som gravplads.

— Et taknemligt folk følger i dag sine tapre landsmænd til graven, sagde biskoppen. De gav deres liv for Danmark.

Der blev holdt taler af forsvarsminister Ole Bjørn Kraft, kirkeminister Arne Sørensen og minister for særlige anliggender, professor Mogens Fog. — De unge faldne her var alle med i det store broderskab landene over, som kæmpede for de fundamentale rettigheder, sagde Mogens Fog.

Som repræsentant for de pårørende talte fru Valborg Hammerich, gift med kommandørkaptajn Kai Hammerich. Deres søn, stud.jur. Kai Ole Hammerich, medlem af modstandsgruppen »Holger Danske«, blev skudt af tyskerne i september 1944. Han blev 19 år. Hele højtideligheden blev transmitteret af statsradiofonien.

»Guds fred med vore døde i Danmarks rosengård«, blev sunget af studenterangforeningen.

Biskoppen lyste velsignelse og nævnede de faldnes navne, og til »Altid frejdig« blev kisterne sænket i graven.

På 25 års-dagen lægger repræsentanter for »frihedskampens veteraner« og museet for Danmarks frihedskamp kransen i Mindelunden.

I dette år — 25 året for befrielsen — opsætter kirkeministeriet på frihedskæmpergravene overalt i landet et særligt mindesmærke. Det er et bronzerelief udført af billedhuggeren Knud Nellemose. Det viser en døende frihedskæmper. Han er i knælende stilling, men højt hæver han frihedsfaklen, som han giver videre til efterslægten. Indskriften er: »Faldet i Danmarks frihedskamp 1940 - 45.

Kammeraternes

Hjælpefond

er de raske kammeraters hilsen
til de syge

STRID OM EN BOG

Den ventes at ville nedvurdere Folke Bernadottes indsats

— Med dyb harme vender vi os imod de kredse, der i dag vil tilsmudse greve Folke Bernadottes minde. Vi fattet ikke, at noget dansk forlag vil lægge navn til et smædeskrift — skrevet på grundlag af forfalskede dokumenter, og vi tager med afsky afstand fra morderens besøg i Danmark.

Forlagsdirektør Mogens Uffe Korch svarede overfor Berlingske Tidende.

— Det er meget barske ord. Hvis ordenes ophavsmænd havde haft lejlighed til at læse bogen, ville de se anderledes på sagen. Vi udsender bogen, fordi vi anser den for at være seriøs — og det samme gør kendte norske og svenske forlag.

Ledelsen af forlaget Branner & Korch har derefter udsendt en pressemeddelelse.

— Vi betragter Baruch Nadels bog som en i høj grad seriøs historisk skildring af begivenhederne, der fandt sted for 22 år siden, hedder det i meddelelsen. Den anfægter ikke specielt Bernadottes humanitære image, men handler om de hårde politiske og militære realiteter i Israel i 1948, som afspejles i situationen i Mellemøsten i dag.

Det kan derfor undre, at landsforeningen af KZ-fanger fra Neuengamme uden at kende bogens indhold tør udtale en så kategorisk fordømmelse. Men vi venter på en realistisk vurdering af Baruch Nadels bog, når den foreligger. Og dens forfatter vil ved samme lejlighed gøre rede for dens indhold og mening ved et møde i Studenterforeningen.

Det oplyses, at forfatteren kommer til København den 10. november - dagen før bogen udkommer - for at redegøre for dens indhold og mening.

*

HOTEL RICHMOND

Stedet, hvor gamle modstandsfolk mødes

V. Farimagsgade 33

Tlf. 12 33 66

**Besøg
Missionshotellet
VILDSUND STRANDHOTEL**

Vildsund Vest

7700 THISTED

HØJER UNGDOMSSKOLE

v/ Forstander HØJER

HØJER

Johs. SCHOU A/S
FARVE- & LAKFABRIK

Vamdrup

BESTYRELSESLISTE

Landsledelsen

Landsformand Alberti Hansen, Arildsgård 41, 2700 Brønshøj, tlf. Bella 3162.

Næstformand Kai Wadsbach Petersen, Guldbergshave 29, 2200 København N., tlf. 39 7727

Sekretær Arne Hedegård Rasmussen, Bredegrund 19, 2300 København S.

Kasserer Alfred Bertelsen, Tejborgvej 76, 8200 Århus N.

Københavns afd.

Formand Alberti Hansen, Arildsgård 41, 2700 Brønshøj, tlf. Bella 3162.

Næstformand Aksel Andersen, Camilla Nielsensvej 28, 2000 København F., tlf. 71 1979.

Sekretær Kai Wadsbach Petersen, Guldbergshave 29, 2200 København N., tlf. 39 7727.

Kasserer Hefty Jensen, Hillerødsgade 40, 2200 København N., tlf. 34 8091.

Det sociale Udvalg

Alfred Senn, Rylemosen 11, 2600 Glostrup, tlf. 45 02 60.

Arne Snedevig Jensen, Sdr. Boulevard 132, 1720 København V., tlf. 21 50 43.

Protokolfører

Hemming Theisen, St. Strandstræde 10, 1255 København K., tlf. Palæ 8717.

Det sociale Udvalg træffes mandag kl. 19-21 i Admiral Gjeddes Gård, St. Kannikestræde 10, tlf. Byen 5160.

Århus afd.

Formand Alfred Bertelsen, Trøjborgvej 76, 8200 Århus N., tlf. (06) 16 63 18.

Næstformand Holger Nielsen, Fuglesangalle 105, 8210 Århus V., tlf. (06) 16 57 72.

Kasserer Petro Hansen, Illerupvej 14, 8200 Århus N., tlf. (06) 16 27 78.

Sekretær Anna Strunge, Otto Rudsgade 39, 8200 Århus N., tlf. (066) 16 98 12.

Ålborg afd.

Formand Frederik Olesen, Odinsgade 16 B, 9000 Ålborg.

Kasserer Charles Christensen, Lollandsgade 31, 9000 Ålborg.

Esbjerg afd.

Formand Halvor Thornassen, Torvegade 159, 6700 Esbjerg.

Kasserer Sigfred Jensen, Nørrebrogade 90, 6700 Esbjerg.

Sekretær A. Okholm, Norgesgade 59, 6700 Esbjerg.

Odense afd.

Formand Alf Møller, Schybergsvej 35, 4, 5000 Odense, tlf. 11 80 38.

Sekretær Petre Petersen, Rødegårdsvej 59, 5000 Odense, tlf. (09) 12 97 47.

Kasserer Alfred Lunde, Mågevej 8, 5000 Odense.

Hillerød afd.

Formand Tonny Hansen, Gadevangsvej 97, 3400 Hillerød, tlf. (03) 26 11 63.

Sekretær Ove Laursen, Dyssekilde, Ganløse Bund, pr. Måløv 2760, tlf. (03) 18 30 46.

Viggo Wedel-Brandt til ære

København. I forbindelse med en meddelelse i dagspressen om, at Det sønderjydske Lotteri havde fået justitsministeriets tilladelse til at forlænge perioden for salg af lodsedler til den 28. aug. sendte læge Wedel-Brandt og hustru, Rudkøbing, Grænseforeningen et beløb på 2.000 kr. Man ønskede ingen lodsedler, men bad om, at beløbet måtte indgå i folkegaven til dansk sydslesvigsk ungdom under uddannelse: Kollegiet i Flensborg.

I den med beløbet ledsagende skrivelse bad ægteparret om, at pengene måtte blive betragtet som et minde om deres søn, redaktionssekretær Viggo Wedel-Brandt, der døde i tysk fangenskab i Porta-lejren i Vestfalen den 8. februar 1945.

Det hed i skrivelsen: »Til minde om vor søn, der med sorg måtte afbryde sin gymnasietid, fordi vi ikke havde 2.000 kr. til at betale hans fortsatte undervisning, bøger og daglige rejse til Svendborg.

Han blev siden redaktionssekretær og ligger nu begravet i Mindelunden i Ryvangen. Måske nutidens ungdom vil have gavn af at blive mindet om alle de hjælpemidler, der i dag er til rådighed for uddannelse, så de skønner derpå og ikke tager alt som en selvfølge... »

Fru Wedel-Brandt, fortæller at hendes søn blev anholdt, da han var på vej til et trykkeri, der fremstillede illegale tryksager under besættelsen. Ved ankomsten til trykkeriet stod tyske vagter parate.

I tre uger sad den unge mand i Vestre fængsel, siden i Horserød og Frøslev, hvorpå han førtes til Neuengamme den 15. september 44, hvortil familien sendte Røde Korspakker. De sidste nåede aldrig frem, fordi en del af fangerne, deriblandt deres søn, var ført til Porta-lejren, som end ikke Røde Kors havde kendskab til på det tidspunkt.

Viggo Wedel-Brandt blev sat til strengt grubearbejde, han var syg og døde af underernæring. En trost den sidste tid var en dansk sydslesviger, som var indkaldt til militærtjeneste, han hjalp fangerne efter evne, og det var ham, der senere kunne opgive, hvor Viggo Wedel-Brandt var begravet.

Da toget med de døde danskeres kister efter kapitulationen førtes hjem til Danmark, var Wedel-Brandts bære blandt dem...

Mange år er gået, dr. Wedel-Brandt praktiserer ikke længere, og familien lever beskedent i Rudkøbing. For nylig fik de godt et par tusinde kroner fra kommunen som erstatning for et stykke have, der var inddraget i en større parkeringsplads. Det er disse penge, dr. Wedel-Brandt og frue nu har skænket til det sydslesvigske kollegieformål.

*

TIL LYKKE

Den 8. november fylder direktør Fin Elmvang, Kbhvn. (Neuengamme 69444 og Bullenhuserdam) 50 år

Den 20. november fylder overbetjent Egon Larsson, Kbhvn. (Neuengamme 51.579 og Buchenwald) 50 år

Den 7. december fylder Viggo Hansen, Kbhvn. (Neuengamme og Alt Garge 60757) 60 år

Den 25. december fylder købmand Østergaard, Næstved (Neuengamme 67031) 70 år

Den 27. december fylder Erik Beermann Kbhvn. (Dachau og Neuengamme 79271) 60 år

Den 28. december fylder bagermester Helge A. Petersen, Kbhvn. (Neuengamme 67.391) 65 år

Han ankom i september til Neuengamme fra fængslet i Flensborg få dage før den store transport fra Frøslev.

Den 29. december fylder Arne Zachariassen (Neuengamme og Porta 50387) 65 år

<p>HANSEN & COMP. A/S Det gamle vinfirma Gerritsgade 31 — Svendborg</p>	<p>HELGE POULSEN Købmand Nymølle pr. Lyngø</p>
<p>HØJ PETERSEN & ARNE JENSEN A/S Bogtrykkeri Struensegade 7-9 — København N</p>	<p>FJELLERUP BRUGSFORENING Fjellerup</p>
<p>Østhimmerlands Ungdomsskole Bælum</p>	<p>SV. O. NYGAARD Varde</p>
<p>W. JENSEN Hellerup</p>	<p>M. GLYTTING & M. BLOKDAL-PEDERSEN Gøteborg Allé 5 C — Aarhus N</p>
<p>F. FRIEDMANN & SØN Bomporten 3 Gentofte</p>	<p>NR. NISSUM HØJSKOLE OG EFTERSKOLE Højskolen: 3 mdr. efterårskursus for unge piger. Håndgerning (vævning, syning, stoftryk m.m.), kjolesyning og køkken-skole + højskolefag. 5 mdr. vinterskole, fællesskole, højskoleafd., landbrugsafd., forkursus for sygeplejersker. 3 mdr. forårskursus, alm. højskole og fortsætterkursus til videreuddannelse på HF. Efterskolen: 10 mdr. kursus fra sept.—juni. 8 mdr. kursus fra nov.—juni. Fællesskole og adgang til statskontrollerede prøver efter lovene. I begge skoleformer er der 8 timer valgfrie fag: Idrætslederuddannelse, maskinskrivning, maskinlære, stoftryk, sprog osv. Nærmere oplysninger gives. Ths. Mogensén, forstander, tlf. (078) 33111 nr. 4.</p>
<p>BECH's HOTEL ★ Tarm</p>	
<p>TØNDER BEGRAVELSESFORRETNING Nørregade 1 — Tønder</p>	<p>ALFRED KRABBENHØFT A/S Murermester - Entreprenør Strandby Kirkevej 303 Esbjerg</p>
<p>J. FØGE JENSEN Skelbækgade 2 — København V</p>	<p>Nordisk Tegnemaskine Industri Tempovej 15 — Ballerup</p>

GUNNAR MØLLER AUTOLAKERERI Aarhus	SPAREKASSEN FOR CHRISTIANSFELD & OMEGN	AAKIRKEBY & OMEGNS SPAREKASSE Aakirkeby
J. NØRGAARD CHRISTENSEN Bagermester Nors pr. Thisted	LINDHOLST & CO. Aabogade 40 — Aarhus	CARL C. BIEHL Bogtrykkeri Slotsgade 15 — Graasten
ALFRED NEJSUM Aut. VW-forhandler Østergade 40 Øster-Vrå	Mere for kronen hos KØBMANDEN	Staal - Gram
ENGELSK BEKLÆDNINGS MAGASIN Østergade 1 — Aarhus	RØNDE KURSUS Rønde	ANDERSKOUV & THOMSEN Rådg. ingeniørfirma Herning-Esbjerg
TOMMERUPS BOGTRYKKERI Storegade 68 Stege	S. MØLLGAARD Ruds-Vedby	ARBEJDERNES FÆLLESBAGERI Køge
SPAREKASSEN FOR HIRTSHALS & OMEGN	VÆRN OM NATUREN! E. M. P. S.	Brdr. Rasmussen Maskinfabrik Helsingforsgade 14 - Århus
MARINUS POULSEN & SØN Manufaktur Farsø	RINGKØBING RUGBRØDSFABRIK	NIELS OLSEN Malermester Banevej 38 — Sorø
	D.T. POULSEN'S PLANTESKOLE <u>Kelleriis pr. Kvistgård</u>	DALBY BAGERI Dalby pr. Haslev
BRÆDSTRUP TRÆLASTHANDEL A/S	JOHS. M. PEDERSEN Købmand Aabenraa	N. N. Møller & Søn Automobilforretning Ringkøbing

DANSK ARBEJDSMANDS- FORBUND Silkeborg	STØT KAMMERATERNES HJÆLPEFOND! K. K. – Randers	L. PETERSEN Aalborg
J. P. HANSEN Bagermester Nørregade 19 – Varde	CHR. RABECH & SØN Smedemestre Brande	KNUD's Herremagasin Storegade 4 – Thisted
I. H. OLSEN Tandteknik Algade 34 - Vordingborg	G. RAUPACH Købmand Odder	CONTINENTAL VIN-IMPORT Grønnegade 5 – Vejle
MENSTRUP BAGERI Menstrup pr. Hyllinge	P. HILDEBRANDT & SØNNER Malermestre Herning	STØT KAMPEN MOD KRÆFTEN! V.V.M.H.
S A H A	TAGE TRABJERG Tandhjulsfabrik Finlandsgade 31 - Aarhus	S A H A
LINDE TRYK Vesterbro Torv 1-3 – Aarhus	SAHA Horsens	J. H. MØLLER Aarhus
STØT KAMMERATERNES HJÆLPEFOND H. K. H.	MUNCH CHRISTENSEN'S BOGHADEL Nørregade 22 – Vejle	VALD. RASMUSSEN Smedemester Tendrupvej 17 – Hornslet
C. OLESEN Skovgaard – Vodskov	MIDTJYDSK BRØDFABRIK Silkeborgvej 2 – Herning	CHR. RABECH & SØN Smedemestre Brande
O. SANDBERG København N	TH. Hj. Jensen Middelfart	HANS HENRICHSEN & CO. A/S Brogade 12 – Nykøbing F.
KORNERUP, KOCK & BANG A/S Aarhus	BRÆDSTRUP TRÆLASTHANDEL A/S	DEN DANSKE LANDMANDSBANK Gothersgade 18 – Fredericia
J. RUBY Købmand Holmegade 30 – Ulfborg	JOHS. Christensen VEJLE STØBEGODS ST. VOLDGADE 6. RANDERS	KOEFOED's MØBELFABRIK HORNSLET

ÆRTHØJ JENSEN & MØLHOLM Møbelfabrik Herning	VÆRN OM NATUREN! E. F. H. N.	ANTON JENSEN Alstrup Tranebjerg
GRAABRØDRE FARVEHANDEL Jernbanegade 6 Odense	CARL C. BIEHL Bogtrykkeri Slotsgade 15 — Graasten	RØNDE KURSUS Rønde
STØT KAMMERATERNES HJÆLPEFOND I A. E. — Valby	MIDTBANK Brande	ALFRED NEJSUM Aut. VW-forhandler Øster-Vraa
NYKØBING S. TRÆLASTHANDEL 4500 Nykøbing Sj.	HARALD NØRLEM Revisor ODENSE	Værn om naturen! K. L. H.
Frydenlund Byggeforretning Haslevej 5 - Rønne	FALCK-ZONEN Trindsøvej Aarhus	CARL RASMUSSEN A/S Kordilgade 16 — Kalundborg
POUL HENRIKSEN Manufaktur Hjørnet — Vejle	SYDLANDETS MØBELLAGER Nexø	VÆRN OM VOR SKØNNE NATUR! N. K. K.
Støt kammeraternes hjælpefond I J. S. B.	Dansk Skovforening	E. TERP Bjerggade 18 — Køge
BRYGGERIARBEJDERNES FAGFORENING	RINGKØBING AUTOMOBILFORRETNING A/S Herningvej 46 — Ringkøbing	DEN DANSKE LANDMANDSBANK Gothersgade 18 — Fredericia
FR. SANDER Tranekær		Danske Guldsmedes Sølvvarefabrik A/S SLAGELSE

ØRSTED HOTEL

Undgå hovedvejen! – Kør ad østkystvejen og tag med Mellerup-Voer færgefart til det skønne Rougsø herred, der i glimt viser Dem et tværsnit af den danske natur, og tag så ind på ØRSTED HOTEL.

Nyd en god kop kaffe med vor berømte hjemmelavede lagkage, hjemmebagte småkager og flødekager. Prøv vore specialiteter. Moderne, propre værelser til billige priser. Turist- og rejseselskaber på indtil 300 pers. modtages.

Esther og Arne Andersen
Telefon Ørsted (06) 48 80 66

LYNGBYGAARD
Boeslunde

N. THINGGÅRD
Stjerneholmsgade 36 – 8700 Horsens

CARL NIELSEN'S BOGHANDEL
HADERSLEV

H. BIRK
Møbelpolster
Grønnegade 48 – Aarhus

BY- & LANDBOSPAREKASSEN
Frederikshavn

I. JENSEN
SORØ

M. CHRISTOPHERSEN
Isenkræmmer
Jernbanepladsen 15 – Lyngby

STØT DANSK RØDE KORS
K. B. O. K.

Best beskyldes for at have opfordret til falsk vidneforklaring

Berlin. Den tidligere SS-fører og tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark under besættelsen, Werner Best, har opfordret gamle SS-kammerater til at afgive falsk vidneforklaring, afslørede det fredag i retten i Vestberlin. Best, der selv sidder i varehusarrest, mistænkt for delagtighed i masse mord på flere tusinde polakker, skulle afgive vidneforklaring i sagen mod den tidligere gestapochef i Danmark, Otto Boven-siepen, som sammen med to andre tidligere Gestapo-folk er tiltalt for delagtighed i likvideringen af Berlins jøder. Statsadvokaten forelagde flere breve, som Best i 1967 og 1968 har skrevet til tidligere kolleger, og hvori han gør opmærksom på »kammerat Bovensiepen»s anholdelse - Det ligger i vor fælles interesse, skrev Best, at så mange tidligere Gestapo-afdelingsledere som muligt bekræfter, at de ikke vidste, hvad der skulle ske med de deporterede jøder. Statsadvokaten erklærede, at Best må anses for at være utroværdig som vidne. Best protesterede og sagde, at han aldrig har drømt om at bevæge sine tidligere kolleger til at afgive falsk vidneforklaring. - Et sådant forsøg ligger under min og deres værdighed, erklærede han.

Stig Axelsen-Drejer

Et sorgeligt budskab modtog vi den 12. september - atter er en af vore gode kammerater fra frihedskampen gået alt for tidligt bort. Stig Axelsen-Drejer, landsretssagfører i Randers, er ikke mere.

I koncentrationslejren Sachsenhausen ved Berlin lærte jeg Axelsen-Drejer at kende, idet vi boede i samme barak og spiste ved samme bord i ca. 16 måneder.

Hans menneskelige egenskaber var af en høj karat, hvilket netop viser sig tydeligt, når man betænker under hvilke forhold man levede, bog-

stavelig talt klistret op af hinanden dag og nat. Ved hans rolige ligevægtige måde at tage tingene på, støttede han sine kammerater, højnede moralen og skabte respekt om sin person, også overfor vore modstandere.

Også efter vor hjemkomst blev Axelsen-Drejer ved at være en god ven, der ikke svigtede sine gamle fangekammerater, man kunne altid være sikker på at få et godt råd og en hjælpende hånd på en god og saglig måde.

Dog satte det lange ophold i fængsel og KZ-lejr sine dybe spor på os alle, heller ikke Axelsen-Drejer kunne undgå dette, men disse kendes jo bedst af hans nærmeste, og vi har kun at sige ham tak og et æret været hans minde.

»En fra samme bord i Sachsenhausen»

OSCAR WESTPHAL

også kaldet den gamle fanebærer fra »De erhvervshæmmede», er død efter mange hospitalsophold. Han

var i nogle år medhjælper ved Pig-tråds abonnements-og annonceafdeling. Han blev 81 år.

Arnold Grumsø

Arnold Grumløse

er død i en alder af 69 år.

Han var i en periode formand for »De erhvervshæmmede», men sygdom tillod ham ikke at fortsætte, Årene efter befrielsen fra KZ-lejren Sachsenhausen karakteriseres nemlig bedst som en lang række hospitalsophold.

Han kom til Sachsenhausen i en transport fra det tyske tugthus Bützow-Dreibergen.

Mens Børge Emil Pedersen er den første, der har skrevet om plejehjemstanken, er Arnold Grumløse den første, der har fremsat planen i et møde.

Grumløse blev bisat fra Bispebjerg Krematorium søndag den 20. september ved en smuk og enkel højtidelighed, ved hvilken arkitekt H. Theisen talte.

BØGER

HVEM ER FORRÆDER?

Hallvard Rieber-Mohn: Streifly over Landsvikets problem.

(H. Aschehoug & Co., Oslo, 1969, 109 sider.)

Den kendte norske forfatter, dominikanerpater Hallvard Rieber-Mohn (født 1922) holdt i 1969 i den norske radio nogle foredrag om forræderproblemet og omtalte særligt 5 personer fra 1. halvdel af vort århundrede:

Sir Roger Casement fra Irland, henrettet i London 3. august 1916,

Carl von Ossietzky, dømt af Weimarerpublikken 1931 og død i tysk KZ-lejr efter i 1936 at have fået Nobels fredspris, marskalk Philippe

Pétain, helten fra 1. verdenskrig, dømt til døden efter 1945. Otto Wille Kuusinen, der var udset af Sovjetunionen til at styre Finland fra efteråret 1939 og - mest indgående - Vidkun Quisling.

Da især foredraget om Quisling vakte megen interesse i Norge, har Rieber-Mohn udgivet foredragene i udvidet form og på let læseligt norsk. Nu, da der er gået mere end 30 år fra den 9. april, og 25 fra den 5. maj, og alt ikke længere er enten helt hvidt, eller helt sort, er det af ganske særlig interesse, at vi stilfærdigt og nøgternt overvejer det vanskelige spørgsmål: Hvem er egentlig forræder? Hvad skaber en forræder? Hvad skal der til, for at andre må kaldes forræder? Hvis nu Tyskland havde vundet! Så ville »man» vel have kaldt Casement, Pétain og Quisling for stormænd eller endog helte - og de Gaulle for-

ræder.

»Frit Danmark» betegnede i 1942 Scavenius som Forræder. Det var forståeligt, men ikke korrekt, og det blev ikke gentaget efter maj 1945.

Hvor langt går pligten til at være loyal over for det land, hvis statsborger man er? Selv om man langt hellere ville høre til nabolandet! Vi kan bare tænke på slesvigerne nord og syd for den nuværende grænse! Viggo Lausten-dramaet fra begyndelsen af maj 1940 ville have været utænkeligt, hvis han ikke havde været tysk statsborger, thi en med dansk indfødsret havde tyskerne ikke turdet myrde på det tidspunkt!

Meget tyder på, at Quisling blev henrettet, uden at være underkastet omhyggelig psykiatrisk undersøgelse, måske var han sindssyg, og sindsyge henretter man ikke, når krigen er slut. Kort før krigens ophør søgte han, der var præstesøn, men ikke teolog, om at blive udnævnt til sognepræst i sin fødeby!

Rieber-Mohns meget interessante værk anbefales på det bedste, det bringer mange oplysninger om dens 5 hovedpersoner, som forfatteren prøver at forstå, så langt det er muligt!

De, der har særlig lyst til at læse mere om Quisling, henvises til den norske psykiater Gabriel Langfeldts bog: »Gaaten Vidkun Quisling».

R. Prytz

BISKOP BAG TREMMER OG PIGTRÅD

Biskop Haldor Hald efterlod sig et næsten færdigt manuskript til en erindringsbog. Den er nu udgivet af sønnen, dr. med. Tage Hald på Stig Vendelkærs forlag. Bogen er på 133 sider og koster 38,50 kr.

Den fremtræder i et pænt, nobelt og nøgternt udstyr.

Teksten er båret af en nøgtern tone, der meget ofte afslører afgjort humoristisk sans hos fortælleren, men det er dog ganske interessant at iagttage, at sansen for det humoristiske

næsten glider ud, da Hald fortæller om sit ophold på Staldgården i Kolding og i Frøslevlejren og ganske forsvinder, da han fortæller om opholdet i Neuengamme.

Hald blev taget, mens han var sognepræst i Vejle. I forhørene blev det klarlagt, at »de grønne» havde haft en mand til at følge Halds forkyndelse i kirken, og hans notater fortalte om en uønsket mand, som derfor skulle gøres kold - man forstår det måske bedre på dansk, når man siger, at han skulle gøres tavs. De grønne hentede ham derfor - det var den 11. oktober 1944. Hald var da i kjole og hvidt, klar til at gå til Bryllupsfest, men han gav sig tid til at skifte om til hverdagstøj.

Den første dag på Staldgården nægtede han alt i forhøret, men det någede ham, at han havde løjet, og i næste forhør indrømmede han alt, hvad forhørslederen vidste, men så kom spørgsmålet: Hvor er Deres bror nu?

Han var eftersøgt i samme sag, men var flygtet, og Hald havde selv sørget for et skjulested for ham. »Da vidste jeg, at jeg skulle lyve og gjorde det. Grænsen går, hvor sandheden tilføjer andre fortræd».

Skildringen af en fængselscelle er meget interessant, ligesom tilværelsen i en enecelle er godt sammenlignet med opholdet i en celle med 6 mand. Forbløffende nok holdt de hver søndag højmesse efter ritualet - og alle skiftende beboere var med.

Så gik turen i november 44 til Frøslev. Efter et par dage på en almindelig stue kom Hald på en fin stue, der havde radio i kælderens. Den havde en ledning fra lejrens el-net så der var permanent belysning og strøm til radioen.

Hald fortæller om altergang i lejren, der var dog hverken vin eller diakonissebrød, men saftvand og franskrød kunne man klare.

Men natten til den 21. december

Biskop Haldor Hald, Staldgården, Frøslev, Neuengamme.

lød alarmklokken, og i kreaturvogne gik rejsen til Neuengamme uden vådt eller tørt, uden seng eller halm. Hurtigt blev det jo juleaften, og den formede sig med to slags gudstjenester, sådan som Hald tidligere har fortalt om det her i Pigtråd.

Dagene gik, og en ondartet halssygdom lagde ham til sengs, men en aften fik han af en fangekammerat at vide, at han skulle løslades, det viste sig, at borgmesteren i Vejle havde fået udvirket løsladelsen ved en enestående energi og opfindsomhed. Glæden var ubeskrivelig. — Da de kom til at samtale om det derhjemme, sagde hans søn, at det var historien om igen med Peters udfrielse af fængselet.

Hans frigivelse er noget enestående men naturligvis var han ikke uvirkelig som derhjemme, han havde travlt med at besøge pårørende til Neuengammefanger. Tiden var hektisk. To overlæger i Vejle blev likvideret, og Hald gik sammen med sin familie under jorden i Århus, men 4. maj-aftenen blev oplevet i Vejle.

Erindringsbogen er god og interessant læsning. Der er en hel del om kirkeligt liv, men kærligheden og interessen for medmennesket er så afgjort i forgrunden hele tiden.

Johs. Fosmark